

بررسی میزان اطلاعات تخصصی دبیران علوم انسانی دوره‌ی متوسطه‌ی نظری استان اصفهان در زمینه‌ی طرح و تهیه سؤال‌های امتحانی و مهارت‌های ارزشیابی

محمد حسین سبحانی‌نیا، دکتر هوشنگ طالبی

مقدمه:

برنامه‌ریزی آموزشی و درسی دارد، پژوهش حاضر درصدد بررسی و سنجش میزان اطلاعات تخصصی دبیران (علوم انسانی) دوره‌ی متوسطه‌ی نظری در زمینه‌ی طرح و تهیه سؤال‌های امتحانی و مهارت‌های ارزشیابی در استان اصفهان می‌باشد.

بیان مسأله: تهیه و اجرای آزمون‌های پیشرفت تحصیلی از فعالیت‌های مهم آموزشی معلمان می‌باشد. هم‌چنین اثربخشی کار معلمان را با توجه به میزان تسلط آنان به روش‌ها و فنون اندازه‌گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی فراگیران می‌توان مورد قضاوت و داوری قرار داد. اکثر آزمون‌های پیشرفت تحصیلی در آموزش و پرورش از نوع معلم ساخته می‌باشد. این آزمون‌ها در سطوح مختلف توسط معلمان طراحی و اجرا می‌شود. در ساخت و تهیه این نوع آزمون‌ها رعایت نکات و اصولی ضروری است. اولاً تمامی آزمون‌ها بایستی با اصول سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی از جمله عینی بودن، سهولت اجرا، سهولت نمره‌گذاری، عملی بودن، سهولت تجزیه و تحلیل، روایی، پایایی، دشواری مناسب، تمیز مناسب، انطباق با اهداف درس، توزیع سؤال‌های مبتنی بر تمام مباحث درس، مناسبت ظاهری و ... مطابقت کامل داشته باشند و ثانیاً بسته به سطح اجرا باید رعایت ملاحظات در طراحی آن‌ها انجام شود که رعایت این اصول و شاخص‌های اساسی مستلزم داشتن تخصص کافی در حوزه‌ی مورد آزمون و اطلاعات و مهارت کافی در حوزه‌ی سنجش و ارزشیابی است.

آموزش و پرورش را می‌توان به صورت فرآیندی تعریف کرد که برای تغییر و تعدیل رفتار فراگیر، با توجه به هدف‌های معین طرح‌ریزی شده است. نقش معلم در این فرآیند عبارت است از فراهم ساختن شرایط و امکانات به گونه‌ای که تغییرات مطلوب در رفتار فراگیران ایجاد شود. ارزشیابی، بخشی از فرآیند آموزش و پرورش است که بر اساس آن اطلاعات لازم در مورد یادگیری یا آموخته‌های فراگیر جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌شود تا میزان تحقق هدف‌های پیش‌بینی شده مورد قضاوت قرار گیرد.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ابزاری برای سنجش و اندازه‌گیری تغییرات حاصله در آگاهی، مهارت و نگرش فراگیران است. این ارزشیابی در طول فرآیند تعلیم و تربیت اطلاعات فراوانی را برای مسئولان، برنامه‌ریزان آموزشی و درسی، معلمان و ... فراهم می‌نماید که موجب تشخیص سطح فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در فرآیند آموزش و پرورش شده، با روشن شدن نقاط قوت و ضعف مبنایی برای اصلاح، بهبود و تقویت فعالیت‌های مؤثر یاددهی - یادگیری فراهم می‌آورد.

اطلاعات حاصله از ارزشیابی تحصیلی دانش‌آموزان زمانی معتبر و قابل استفاده و استناد است که فرآیند ارزشیابی تحصیلی به نحو مطلوب علمی و اصولی انجام شده باشد. به لحاظ اهمیتی که فرآیند ارزشیابی در نظام آموزش و پرورش و به خصوص

نتایج حاصل از تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی در این زمینه، از جمله شاکلی و آموس (۱۹۸۳)، گالیکسون (۱۹۸۴)، اناچاواکبالا (۱۹۸۹) و تحقیقات داخلی که توسط نعمتی (۱۳۷۴)، عابدی (۱۳۷۳، ۱۳۷۵)، سبحانی‌نژاد (۱۳۷۴)، حسین‌زاده (۱۳۷۶)، فیاض (۱۳۷۷)، کرامتی (۱۳۷۹)، خلیلی (۱۳۸۰) و عابد اصفهانی (۱۳۸۰) بیانگر آنست که علی‌رغم اهمیت فرآیند ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در نظام آموزش و پرورش، مشکلات و نارسایی‌های عمده‌ای در این زمینه مشاهده می‌شود و معلمان و دبیران، هم در زمینه دانش تخصصی و هم مهارت‌های کاربردی تهیه و طراحی سؤال‌های امتحانی و همچنین به‌کارگیری اصول و قواعد علمی آزمون‌سازی مشکل اساسی دارند.

لذا با توجه به اهمیت و نقش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در دستیابی به اهداف آموزشی از یک طرف و ضعف و نارسایی‌های دانشی و مهارتی معلمان در طرح سؤال‌های امتحانی از سوی دیگر، در این تحقیق در نظر است با توجه به مبانی نظری موجود در مباحث سنجش و اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی: اولاً میزان اطلاعات تخصصی دبیران شاغل در دوره متوسطه در زمینه طراحی و تهیه سؤال‌های امتحانی شامل شاخص‌های کیفی مانند روایی محتوایی (نمونه سؤال‌های مورد استفاده در امتحانات تا چه حد معرف کل محتوای کتاب مورد نظر می‌باشد؟) روایی صوری (سؤال‌های آزمون تا چه حد شبیه به موضوعی هستند که برای اندازه‌گیری آن تهیه شده‌اند؟) انطباق آزمون با هدف‌های درسی و محتوای آن و رعایت سطوح مختلف یادگیری (دانش، مهارت، نگرش) و همچنین شاخص‌هایی مانند ضریب پایایی (همسانی نتایج آزمون در دو یا چند بار اجرا) ضریب دشواری و ضریب تشخیص تعیین شود. ثانیاً با تجزیه و تحلیل کیفی سؤال‌های امتحانی طرح شده توسط دبیران در دروس مورد نظر شامل: ادبیات فارسی، ادبیات عرب و مطالعات اجتماعی مشخص گردد که مهارت‌های علمی دبیران در کاربرد این مفاهیم تا چه میزان می‌باشد. تا با استفاده از این اطلاعات و شاخص‌ها در برنامه‌ریزی

آینده‌ی آموزشی و درسی و لحاظ نمودن در برنامه‌ریزی‌های آموزش نیروی انسانی و همچنین استفاده از نتایج در جلسه‌های مجامع عمومی و گردهمایی‌های علمی دبیران و نشست‌های گروه‌های آموزشی، گام مؤثر و مفیدی در این زمینه برداشته شود و به‌فعالیت‌ها و اقدامات گروه‌های آموزشی در این زمینه غنا و جامعیت بیشتری بخشیده شود.

اهداف کلی و جزئی پژوهش: اهداف کلی این تحقیق از این قرارند:

الف - بررسی میزان اطلاعات تخصصی دبیران دوره‌ی متوسطه‌ی نظری در زمینه‌ی طرح و تهیه سؤال‌های امتحانی دروسی از علوم انسانی (ادبیات فارسی، ادبیات عرب، مطالعات اجتماعی)

ب - بررسی میزان مهارت دبیران در کاربرد اصول سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی فراگیران در طراحی و تهیه سؤال‌های امتحانی (به‌عبارتی، بررسی میزان دانش تخصصی و مهارت کاربردی دبیران در زمینه‌ی طرح و تهیه سؤال‌های امتحانی) اهداف جزئی (ویژه):

۱ - بررسی میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی متوسطه‌ی نظری از کلیات و مفاهیم اساسی سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

۲ - بررسی میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی متوسطه‌ی نظری از طراحی امتحان و طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی.

۳ - بررسی میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی متوسطه‌ی نظری از تهیه و تنظیم انواع سؤال‌های امتحانی.

۴ - بررسی میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی متوسطه‌ی نظری از نحوه‌ی اجرا، نمره‌گذاری و تحلیل نتایج امتحان.

۵ - بررسی میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی متوسطه‌ی نظری از ویژگی‌های علمی امتحان.

سؤال‌های پژوهش: این پژوهش درصدد پاسخ‌گویی به سؤال‌های زیر است:

۱ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از انواع ارزشیابی‌های آموزشی (تشخیصی، تکوینی، تراکمی) چگونه است؟

۲ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از اهداف رفتاری دروس مربوط به رشته خود چگونه است؟

۳ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از سطوح یادگیری در حیطه‌ی شناختی چگونه است؟

۴ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از اصول و قواعد سؤال‌های عینی چگونه است؟

۵ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از نحوه‌ی تحلیل و نمره‌گذاری سؤال‌های عینی چگونه است؟

۶ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از اصول و قواعد طرح سؤال‌های انشایی (تشریحی) چگونه است؟

۷ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از نحوه‌ی تحلیل و نمره‌گذاری سؤال‌های انشایی (تشریحی) چگونه است؟

۸ - میزان اطلاعات دبیران دوره‌ی نظری از نحوه‌ی محاسبه و کاربرد ضریب تمیز و دشواری سؤال‌ها چگونه است؟

۹ - میزان اطلاعات دبیران شاغل در دوره‌ی نظری از ویژگی‌های مطلوب آزمون (پایایی، روایی و ...) چگونه است؟

۱۰ - دبیران شاغل در دوره‌ی نظری تا چه میزان موارد ذکر شده بالا (موارد ۱ تا ۹) را عملاً در طرح و تهیه سوال‌های امتحانی خود در نظر گرفته و به کار می‌برند؟

۱۱ - آیا تفاوت معنی‌داری بین میزان اطلاعات تخصصی دبیران مرد و زن در زمینه‌ی ارزشیابی (با توجه به موارد ۱ تا ۱۰) وجود دارد؟

۱۲ - آیا تفاوت معنی‌داری بین میزان اطلاعات تخصصی دبیران با توجه به مدرک تحصیلی در زمینه ارزشیابی (با توجه به موارد ۱ تا ۱۰) وجود دارد؟

۱۳ - آیا تفاوت معنی‌داری بین میزان اطلاعات تخصصی دبیران با توجه به رشته تحصیلی در زمینه ارزشیابی (با توجه

به موارد ۱ تا ۱۰) وجود دارد؟

۱۴ - آیا تفاوت معنی‌داری بین میزان اطلاعات تخصصی دبیران با توجه به سابقه تدریس در زمینه‌ی ارزشیابی (با توجه به موارد ۱ تا ۱۰) وجود دارد؟

جامعه آماری: جامعه آماری در این پژوهش، کلیه‌ی دبیران علوم انسانی دوره‌ی متوسطه استان اصفهان می‌باشند که در ۳۹ ناحیه/منطقه آموزشی در سال تحصیلی ۷۸-۷۹ مشغول به تدریس بوده و تعداد آنان ۱۰۱۴۷ نفر می‌باشد.

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری: از آن‌جا که جامعه آماری این تحقیق را دبیران علوم انسانی ۳۹ ناحیه/منطقه آموزشی استان اصفهان تشکیل می‌دهند، ابتدا ۳۹ ناحیه/منطقه آموزشی استان با توجه به نتایج تحقیق آقای عابدی (۱۳۷۸) مبنی بر رتبه‌بندی نواحی و مناطق آموزشی استان اصفهان به لحاظ شاخص‌های آموزشی، نیروی انسانی، فضای آموزشی و ... به ۳ گروه، متجانس برخوردار، نیمه برخوردار و محروم تقسیم و از هر گروه، ۳ منطقه/ناحیه آموزشی (جمعاً ۹ ناحیه/منطقه) به صورت تصادفی به شرح زیر انتخاب شدند.

ناحیه یک اصفهان، ناحیه چهار اصفهان، شهرضا، جرقویه علیا، تیران و کرون، فلاورجان، منطقه جی و شاهین شهر. در هر منطقه آموزشی ۱۰ دبیر (۵ زن و ۵ مرد) در هر کدام از دروس مورد نظر جمعاً ۲۷۰ نفر انتخاب و در این تحقیق شرکت داده شدند.

روش:

با توجه به موضوع و ماهیت تحقیق از روش تحقیق توصیفی استفاده شده است. در این پژوهش از آزمون ۵۵ سؤالی محقق ساخته جهت اندازه‌گیری میزان اطلاعات تخصصی دبیران دوره‌ی متوسطه استفاده شده است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات: اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از دو طریق به شرح زیر جمع‌آوری شده است.

الف - آزمون محقق ساخته: جهت بررسی میزان اطلاعات

تخصصی دبیران در زمینه‌ی تهیه و طراحی سؤال‌های امتحانی، آزمون چهار گزینه‌ای توسط محقق تهیه و طی مراحل زیر مورد استفاده قرار گرفته است.

- ابتدا تعداد ۹۰ سؤال چهار گزینه‌ای توسط محقق تهیه و در اختیار ۵ نفر از اساتید و مدرسان و متخصصان سنجش و ارزشیابی قرار گرفت تا راجع به روایی محتوایی و صوری سؤال‌ها اظهار نظر نمایند. پس از جمع‌آوری نظرهای کارشناسانه‌ی متخصصان و حذف و اصلاح سؤال‌های نامناسب، در پایان ۵۵ سؤال در ۵ مقوله کلی سنجش و ارزشیابی انتخاب گردید.

- سؤال‌های انتخاب شده در مرحله مقدماتی (*pilot Study*) در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان و سرگروه‌های آموزشی استان و دبیران قرار گرفت و با تجزیه و تحلیل آماری برای هر سؤال ضریب تمیز، ضریب دشواری محاسبه شد و روایی محتوایی و صوری سؤال‌ها مورد بررسی مجدد قرار گرفت و نهایتاً سؤال‌های آزمون نهایی انتخاب گردید.

- آزمون ۵۵ سؤالی (از نوع چهار گزینه‌ای) تدوین شده در زمان مشخصی بین دبیران (حجم نمونه) مورد نظر در مناطق ۹ گانه اجرا و پاسخ‌نامه‌ها جمع‌آوری گردید.

ب - برای بخش دوم پژوهش یعنی بررسی مهارت‌های عملی دبیران در رابطه با کاربرد هر کدام از مقولات اساسی سنجش و ارزشیابی (تهیه و طراحی سؤال‌های امتحانی و تعیین روایی صوری و محتوایی و پایایی سؤالات، میزان انطباق سؤال‌های طراحی شده دبیران با سطوح مختلف یادگیری در حیطه‌ی شناختی، رعایت اصول و قواعد تهیه سؤال‌های عینی و انشایی و...) تعداد ۲۷۰ برگه سؤال امتحانی دبیران مورد نظر، توسط متخصصان و سرگروه‌های آموزشی مربوطه استان مورد بررسی و ارزشیابی قرار گرفت و با استفاده از فرم مخصوص ارزشیابی سؤال‌های امتحانی، نتایج استخراج گردید.

روایی و پایایی (اعتبار) آزمون: برای تعیین روایی محتوایی و صوری آزمون، سؤال‌های آزمون توسط متخصصان و سرگروه‌های

استان مورد بررسی قرار گرفت و هم‌چنین ضریب تمیز و ضریب دشواری و پایایی آزمون محاسبه گردید، که پس از تهیه‌ی اطلاعات لازم در نهایت آزمون ۵۵ سؤالی مورد استفاده قرار گرفت. ضریب پایایی محاسبه شده برای کل آزمون ۰/۹۱۹۵ و میانگین ضریب دشواری آزمون ۰/۴ و میانگین ضریب تمیز سؤال‌های آزمون ۰/۷ می‌باشد که نشان دهنده روایی و اعتبار قابل قبول آزمون می‌باشد.

روشهای تجزیه و تحلیل داده‌ها: در این پژوهش از شاخص‌های آمار توصیفی مانند توزیع فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و ... و نیز از شاخص‌ها و آزمون‌های آمار استنباطی جهت بررسی امکان تعمیم نتایج مشاهدات از حجم نمونه به جامعه آماری مورد نظر، استفاده شده است. آزمون‌های مورد استفاده در این پژوهش عبارتند از:

آزمون کالموگراف، اسمیرنوف: از این آزمون برای تعیین نرمال یا غیر نرمال بودن توزیع داده‌ها و تعیین نوع آزمون‌های پارامتریک یا غیرپارامتریک استفاده شده است.

آزمون برآورد فاصله‌ای: برای به دست آوردن حدود میانگین نمرات جامعه مورد بررسی با توجه به میانگین نمرات نمونه، این آزمون مورد استفاده قرار گرفته است.

آزمون تحلیل واریانس چند عاملی (یک راهه و چند راهه): برای بررسی تفاوت بین میانگین نمرات دبیران و تعیین تعامل بین متغیرهای جنسیت، رشته و گذراندن دوره‌ی آموزش ضمن خدمت، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است.

یافته‌ها:

سؤال (۱): میزان اطلاعات دبیران دوره‌ی متوسطه نظری از انواع ارزشیابی‌های آموزشی (تشخیصی، تکوینی، تراکمی) چگونه است؟ نتایج نشان می‌دهد که میانگین نمرات آزمون شوندگان در این زمینه در مقیاس (۰-۲۰) برابر ۱۲/۹۰ می‌باشد. دامنه‌ی میانگین نمرات دبیران با اطمینان ۹۵٪ بین (۱۳/۳۳ و

۱۲/۴۶) محاسبه شده است و تقریباً ۷۰٪ دبیران نمره‌ای بالاتر از ۱۲ کسب نموده‌اند که نشان دهنده وضعیت مناسبی می‌باشد. همچنین اختلاف معناداری بین میزان اطلاعات دبیران در این زمینه با توجه به متغیرهای جنسیت، گذراندن دوره ضمن خدمت وجود ندارد. فقط بین میانگین نمرات دبیران با توجه به رشته تدریس تفاوت معناداری وجود دارد. بین میانگین نمرات دبیران رشته ادبیات فارسی و عربی در کل آزمون تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که بیشترین میانگین مربوط به دبیران رشته ادبیات فارسی با ۱۴/۵۳ و کمترین میانگین مربوط به دبیران رشته عربی با ۱۱/۹۲ می‌باشد. بنابراین می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که آگاهی دبیران ادبیات فارسی از انواع ارزشیابی‌های آموزشی از بقیه دبیران بیشتر است.

سؤال (۲): میزان اطلاعات دبیران از اهداف رفتاری دروس مربوطه چگونه است؟ میانگین نمرات آزمون‌شوندگان در این زمینه برابر ۱۴/۴۵ می‌باشد. میانگین نمره به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه نظری در جامعه‌ی آماری بین (۱۵/۲۲ و ۱۳/۶۷) محاسبه شده است. همچنین بین میانگین نمرات آزمون شوندگان در زمینه‌ی آگاهی از اهداف رفتاری دروس مربوطه با توجه به متغیرهای جنسیت، رشته‌ی تدریس در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. فقط بین میانگین نمرات دبیران با توجه به دوره‌ی ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد. بین میانگین نمرات دبیرانی که دوره‌ی آموزشی ضمن خدمت سنجش و ارزشیابی را گذرانده‌اند و دبیرانی که چنین دوره‌ای را نگذرانده‌اند در کل آزمون تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که بیشترین میانگین در این زمینه مربوط به دبیران دوره دیده با ۱۸/۱۷ و کمترین میانگین مربوط به دبیران دوره ندیده با ۱۴/۲۰ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری نمود که دوره‌های آموزش ضمن خدمت سنجش و ارزشیابی در زمینه افزایش آگاهی دبیران از هدف‌های آموزشی و رفتاری دروس مربوطه مؤثر و مفید بوده است.

سؤال (۳): میزان اطلاعات دبیران از سطوح یادگیری در

حیطه‌ی شناختی چگونه است؟

میانگین نمرات دبیران در این زمینه، برابر ۱۲/۶۴ می‌باشد. دامنه‌ی میانگین نمرات به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه در جامعه‌ی آماری بین (۱۳/۱۷ و ۱۲/۱۰) محاسبه شده است و تقریباً ۵۵٪ دبیران نمره‌ای بالاتر از ۱۳ کسب نموده‌اند. همچنین بین میانگین نمرات دبیران در زمینه‌ی آگاهی از سطوح یادگیری در حیطه‌ی شناختی با توجه به متغیرهای جنسیت، رشته تدریس و گذراندن دوره‌ی ضمن خدمت در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. با وجود این بیشترین میانگین نمره مربوط به دبیران زن رشته ادبیات فارسی دوره گذرانده با ۱۷/۷۷ می‌باشد. به نظر می‌رسد برگزاری دوره‌ی آموزش ضمن خدمت با تأکید بر سطوح یادگیری در حیطه‌ی شناختی برای دبیران دوره‌ی متوسطه ضروری می‌باشد.

سؤال (۴): میزان اطلاعات دبیران از اصول و قواعد تهیه سؤال‌های عینی چگونه است؟ میانگین نمرات دبیران در این زمینه ۷/۷۰ می‌باشد و تقریباً ۶۷٪ دبیران نمره‌ای کمتر از ۱۰ کسب نموده‌اند که بیانگر وضعیت نامناسب پاسخ‌دهندگان در زمینه‌ی آشنایی با اصول و قواعد تهیه سؤال‌های عینی است. همچنین بین میانگین نمرات دبیران با توجه به متغیرهای رشته‌ی تدریس و دوره‌ی ضمن خدمت در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. فقط بین میانگین نمرات دبیران با توجه به جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد به طوری که دبیران مرد با میانگین ۸/۱۰ نسبت به دبیران زن با میانگین ۶/۰۸ از وضعیت بهتری در این زمینه برخوردارند.

سؤال (۵): میزان اطلاعات دبیران از نحوه‌ی تحلیل و نمره‌گذاری سؤال‌های عینی چگونه است؟ میانگین نمرات دبیران در این زمینه ۱۴/۲۶ می‌باشد. دامنه میانگین نمرات به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه در این زمینه بین (۱۳/۶۲ و ۱۴/۸۹) می‌باشد و تقریباً ۸۲٪ دبیران نمره‌ای بیشتر از ۱۰ کسب نموده‌اند که بیانگر وضعیت مناسب پاسخ‌دهندگان در زمینه‌ی آشنایی با

نحوی تحلیل و نمره‌گذاری سؤال‌های عینی است. بین میانگین نمرات دبیران در این زمینه با توجه به متغیرهای جنسیت، رشته‌ی تدریس و دوره‌ی ضمن خدمت در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد.

سؤال (۶): میزان اطلاعات دبیران از اصول و قواعد تهیه سؤال‌های انشایی (تشریحی) چگونه است؟ میانگین نمرات دبیران در این زمینه ۹/۷۹ می‌باشد. دامنه‌ی میانگین نمرات به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه در این زمینه بین (۱۰/۵۳ و ۹/۰۴) می‌باشد که در سطح پایینی قرار دارد. بین میانگین نمرات دبیران با توجه به متغیرهای جنسیت و دوره‌ی ضمن خدمت در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. فقط بین میانگین نمرات دبیران با توجه به رشته تدریس تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که دبیران رشته عربی با میانگین ۱۱/۵۶ بیشترین و دبیران رشته علوم اجتماعی با میانگین ۶/۸۵ کمترین نمره را در این زمینه کسب نموده‌اند.

سؤال (۷): میزان اطلاعات دبیران از نحوه تحلیل و نمره‌گذاری سؤال‌های انشایی چگونه است؟ میانگین نمرات پاسخ‌دهندگان (دبیران) در زمینه‌ی نحوی تحلیل و نمره‌گذاری سؤال‌های انشایی (تشریحی) ۱۱/۹۴ می‌باشد. دامنه‌ی میانگین نمرات به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه در جامعه آماری در این زمینه بین (۱۲/۵۲ و ۱۱/۳۵) است و تقریباً ۷۶٪ دبیران نمره‌ای بیشتر از ۱۰ کسب نموده‌اند که بیانگر وضعیت مناسب آگاهی آنان در این زمینه می‌باشد. نتایج نشانگر آن است که بین میانگین نمرات دبیران با توجه به متغیرهای جنسیت، رشته‌ی تدریس و دوره‌ی ضمن خدمت در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. با وجود این دبیران مرد رشته علوم اجتماعی دوره دیده بیشترین نمره را با میانگین ۱۴/۶۶ به خود اختصاص داده‌اند.

سؤال (۸): میزان اطلاعات دبیران از نحوه محاسبه و کاربرد ضریب تمیز و دشواری سؤال‌ها چگونه است؟ نتایج نشان می‌دهد میانگین نمرات پاسخ‌دهندگان در این زمینه ۵/۴۷ می‌باشد. دامنه

میانگین نمرات به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه در جامعه‌ی آماری بین (۵/۹۹ و ۴/۹۴) است و تقریباً ۱۵٪ دبیران نمره بیشتر از ۱۰ کسب نموده‌اند که بیانگر آن است که اطلاعات و آگاهی دبیران در زمینه‌ی این شاخص‌ها و نحوه‌ی محاسبه و کاربرد آنها بسیار ضعیف می‌باشد. بین میانگین نمرات دبیران با توجه به متغیرهای جنسیت و رشته‌ی تدریس در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. فقط بین میانگین نمرات دبیران با توجه به گذراندن دوره‌ی ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که بیشترین میانگین نمره متعلق به دبیران دوره ندیده با ۵/۵۷ و کمترین میانگین مربوط به دبیران دوره دیده با ۲/۵۳ می‌باشد که معرف آن است که دوره‌های آموزش ضمن خدمت برگزار شده در این زمینه هیچ‌گونه موفقیتی نداشته است و حتی باعث سر در گمی دبیران نیز گردیده است و نیاز به برگزاری دوره‌های آموزش عملی به صورت کارگاه آموزشی با تأکید بر نحوه‌ی محاسبه و کاربرد شاخص‌های ضریب تمیز و ضریب دشواری سؤال‌ها کاملاً وجود دارد.

سؤال (۹): میزان اطلاعات دبیران از ویژگی‌های مطلوب آزمون (پایایی، روایی و ...) چگونه است؟ همان‌گونه که نتایج نشان می‌دهد، میانگین نمرات پاسخ‌دهندگان در این زمینه ۱۱/۹۱ می‌باشد. دامنه میانگین نمرات به دست آمده دبیران دوره‌ی متوسطه در جامعه‌ی آماری در رابطه با آشنایی با ویژگی‌های مطلوب آزمون بین (۱۲/۴۸ و ۱۱/۳۳) است و تقریباً ۷۵٪ دبیران نمره‌ای بالاتر از ۱۰ کسب نموده‌اند که بیانگر آگاهی نسبتاً مناسب آنان در این زمینه می‌باشد. نتایج نشانگر آن است که بین میانگین نمرات دبیران با توجه به متغیرهای جنسیت، رشته تدریس و دوره‌ی ضمن خدمت در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معناداری وجود ندارد. با وجود این دبیران زن رشته علوم اجتماعی دوره دیده و هم‌چنین دبیران مرد رشته‌ی ادبیات فارسی دوره دیده با میانگین ۱۵ بیشترین نمره را در این زمینه کسب نموده‌اند.

یافته‌های پژوهش در رابطه با مهارت‌های عملی دبیران در طرح

و تهیه سؤال‌های امتحانی: به‌منظور بررسی و اندازه‌گیری مهارت‌های کاربردی و عملی دبیران در طراحی سؤال‌های امتحانی، نتایج فرم ۲۰ آیتی ارزشیابی سؤال‌های امتحانی که توسط متخصصان به‌عمل آمده است در ۴ بعد به‌شرح زیر ارائه می‌شود. بعد (زمینه) اول: مشخصات ظاهری سؤال‌ها: میانگین نمرات به‌دست آمده دبیران در زمینه رعایت مشخصات ظاهری سؤال‌ها در مقیاس (۱-۵) برابر ۳/۶۲ می‌باشد که در مقیاس لیکرت در حد «خوب» قرار دارد. بین میانگین نمرات دبیران با توجه به جنسیت، رشته و دوره تفاوت معناداری وجود ندارد. با این وجود دبیران مرد رشته ادبیات فارسی دوره دیده با میانگین ۳/۸۷ بیشترین نمره و دبیران مرد رشته عربی دوره ندیده با میانگین ۳/۳۰ کمترین نمره را کسب نموده‌اند.

بعد (زمینه) دوم: ادبیات و نگارش سؤال‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین نمرات به‌دست آمده دبیران در زمینه رعایت ادبیات و نگارش سؤال‌های امتحانی در مقیاس (۱-۵) برابر ۳/۷۱ می‌باشد که در مقیاس لیکرت در حد «خوب» ارزیابی می‌گردد. بین میانگین نمرات دبیران با توجه به جنسیت، رشته و دوره تفاوت معناداری وجود ندارد. با وجود این دبیران زن رشته ادبیات فارسی دوره دیده با کسب میانگین ۳/۹۵ بیشترین نمره و دبیران مرد رشته علوم اجتماعی دوره ندیده با کسب میانگین ۳/۳۵ کمترین نمره را در این زمینه گرفته‌اند، که نشانگر آن است که دبیران رشته ادبیات فارسی به‌اصول و قواعد نگارش توجه بیشتری می‌نمایند که با توجه به رشته تخصصی آنان قابل توجیه می‌باشد.

بعد (زمینه) سوم: ملاک‌های فنی سؤال‌ها: میانگین نمرات به‌دست آمده دبیران در زمینه رعایت ملاک‌های فنی سؤال‌ها در مقیاس (۱-۵) برابر ۴/۸۲ می‌باشد که در مقیاس لیکرت در حد «خیلی خوب» قرار دارد. بین میانگین نمرات دبیران با توجه به جنسیت، رشته و دوره تفاوت معناداری وجود ندارد. با این وجود دبیران مرد رشته ادبیات فارسی دوره دیده با میانگین ۴/۹۷ بیشترین نمره و دبیران زن رشته ادبیات فارسی دوره ندیده با

میانگین ۴/۱۸ کمترین نمره را در این زمینه کسب نموده‌اند. بعد (زمینه) چهارم: رعایت سطوح یادگیری در حیطه شناختی: میانگین نمرات به‌دست آمده دبیران در زمینه رعایت سطوح یادگیری در حیطه شناختی در مقیاس (۱-۵) برابر ۳/۵۹ می‌باشد که در مقیاس لیکرت در حد «نسبتاً خوب» قرار می‌گیرد. این نتایج نشان می‌دهد دبیران در طراحی و تهیه سؤال‌های امتحانی به‌تمام طبقات یادگیری و هدف‌های آموزشی در سطوح مختلف به‌ویژه سطوح بالای یادگیری مانند کاربرد، تجزیه و تحلیل، ترکیب و قضاوت توجه کافی ندارند و بیشترین سؤال‌ها را در سطح دانش و تا حدودی درک و فهم طرح می‌نمایند. بین میانگین نمرات دبیران با توجه به جنسیت، رشته و دوره تفاوت معناداری وجود ندارد. در عین حال دبیران مرد رشته ادبیات فارسی دوره دیده با میانگین ۴/۲۸ بیشترین نمره و دبیران زن رشته علوم اجتماعی دوره ندیده با میانگین ۳/۲۲ کمترین نمره را در این زمینه کسب نموده‌اند که نشان دهنده تأثیر نسبی دوره‌های آموزش ضمن خدمت در این زمینه می‌باشد.

در مقایسه بین نتایج به‌دست آمده دبیران در ۴ بعد فرم ارزشیابی سؤال‌های امتحانی مشخص می‌شود رعایت ملاک‌های فنی سؤال‌ها با میانگین ۴/۷۸ در حد (بسیار خوب) قرار دارد و رعایت سطوح یادگیری در حیطه شناختی با میانگین ۳/۴۴ در حد (نسبتاً خوب) قرار داشته و کمترین نمره را به‌خود اختصاص داده است. دبیران ضمن رعایت ملاک‌های فنی سؤال‌ها به‌سطوح مختلف یادگیری و اندازه‌گیری هدف‌های آموزشی در سطوح مختلف توجه کافی ندارند و به‌سطوح بالای یادگیری مانند ترکیب و قضاوت و تا حدودی کاربرد و تجزیه و تحلیل بی‌توجهی نموده‌اند.

چندپیش‌نهادهای جهت کاربست یافته‌های پژوهش:

۱ - ارتباط سیستماتیک و نظام‌مند بین نظام ارزشیابی، نظام ارتقاء و ترفیعات معلمان و نظام آموزشی ضمن خدمت برقرار شود

تا ضمن شناسایی دبیران نیازمند آموزش ضمن خدمت، انگیزه لازم جهت گذراندن دوره‌های باز آموزی در معلمان تقویت شود. پس از کسب صلاحیت‌های لازم ارتقاء یافته و از مزایای آن بهره‌مند شوند.

۲ - دوره‌های آموزش ضمن خدمت بر اساس نیازسنجی واقعی، به صورت کارگاه آموزشی و با مشارکت معلمان برنامه‌ریزی و اجرا شود.

۳ - در دوره‌های آموزش ضمن خدمت و مرکز آموزش عالی فرهنگیان از اساتید و مدرسانی که به روش‌های تدریس فعال آشنا تسلط کافی دارند در ارائه دروس مهارتی از جمله سنجش و ارزشیابی استفاده شود.

۴ - با در نظر گرفتن امتیازات و تسهیلاتی، امکان شرکت گسترده، فعال و با انگیزه‌ی دبیران در دوره‌های آموزش ضمن خدمت خصوصاً دوره‌های مربوط به مهارت‌های حرفه‌ای معلمان از جمله سنجش و ارزشیابی فراهم آید.

۵ - با در نظر گرفتن امکانات و تسهیلاتی با استفاده از انگیزه‌های درونی و بیرونی جاذبه‌های لازم و کافی برای حضور هر چه بیشتر دبیران در جلسات گروه‌های آموزشی استان، مناطق و نواحی فراهم شده، امکان تبادل نظر و تجربه دبیران در زمینه‌ی طراحی سؤال‌های امتحانی فراهم گردد.

۶ - در برنامه‌ریزی درسی و طراحی آموزشی به سطوح مختلف یادگیری مخصوصاً سطح کاربرد تأکید گردد تا معلمان و فراگیران به جای تکیه بر محفوظات به سمت یادگیری عمیق و کاربردی سوق داده شوند.

۷ - طراحی سیستم جامع ارزشیابی عملکرد معلمان توصیه می‌شود، تا قضاوت تک بعدی روی کار دبیران بر اساس نتایج امتحانات، موجب تشویق معلمان به نمره دادن و افزایش بی‌مورد سطح نمرات دانش‌آموزان نشود.

۸ - نتایج تحقیق نشان می‌دهد آگاهی و مهارت دبیران دوره‌ی متوسط در نحوه‌ی محاسبه و کاربرد ضریب تمیز و دشواری سؤال‌ها و هم‌چنین رعایت سطوح یادگیری در حیطه‌ی شناختی از

بقیه مقولات کمتر است و نیاز به توجه خاص به این موارد احساس می‌شود.

۹ - از آن جا که سؤال‌های امتحانات نهایی و هماهنگ الگو و جهت دهنده‌ی دبیران در طرح سؤال‌های امتحانی می‌باشند، توصیه می‌شود به طراحان سؤال‌های امتحانات نهایی به صورت عملی و کاربردی آموزش‌های لازم ارائه شود تا اصول و قواعد سنجش و ارزشیابی را در طراحی پرسش‌های امتحانی کاملاً رعایت نمایند.

۱۰ - سرگروه‌های آموزشی دوره‌ی متوسط سؤال‌های امتحانی دبیران رشته‌های مختلف را به طور علمی ارزشیابی نموده بازخورد لازم را به دبیران ارائه دهند و در جلسات تخصصی دبیران، ضمن تبادل نظر و هم فکری، هماهنگی و وحدت رویه لازم را در این زمینه ایجاد نمایند.

منابع:

- بیدار، سعید. بررسی میزان رعایت مبانی سنجش و اندازه‌گیری در طراحی سؤالات امتحانی دوره ابتدایی در خردادماه ۱۳۷۸ استان گیلان. اداره کل آموزش و پرورش استان گیلان، ۱۳۷۹.
- پاشاشریفی، حسن و کیامنش، علی‌رضا. شیوه‌های ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان. تهران: دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی آموزش و پرورش، ۱۳۷۱.
- خلیلی، محمد رضا. بررسی میزان اطلاعات تخصصی معلمان دوره ابتدایی در زمینه طرح و تهیه سؤالات امتحانی و مهارت‌های ارزشیابی در استان اصفهان. اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان، شورای تحقیقات، ۱۳۸۰.
- سیف، علی اکبر. روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی. تهران: نشر دوران، ۱۳۷۶.
- سبحانی‌نژاد، مهدی. ارزشیابی سؤالات امتحانات هماهنگ دروس از دوره راهنمایی تحصیلی در امتحانات خرداد ماه ۱۳۷۳. اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان، شورای تحقیقات، ۱۳۷۴.
- عابد اصفهانی، مه‌ری. بررسی میزان اطلاعات تخصصی معلمان دوره راهنمایی تحصیلی در زمینه طرح و تهیه سؤالات امتحانی و مهارت‌های ارزشیابی در استان اصفهان. اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان شورای تحقیقات، ۱۳۸۰.
- مجموعه گفتارهای ارزشیابی در آموزش، تدوین و تألیف کارشناسان دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و پرورش، دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی، ۱۳۷۸.
- Cooper, J.M. (1994) classroom teaching skills (3th ed). Lexington, Massachusetts: D.C. Heath and Company.
- Tannenbaum, Richard and Rosenfeld, Michel. (1994). job analysis for teacher competency testing. Journal of Education and Psychological measurement, spring n944, V54, ni, 199-211
- Tanner, David, E. (1995). The competency test's impact of teacher's abilities. The urban Review Dec, 95, V.27, 345-351.